

С. І. Поворознюк

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ОБРАЗУ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті охарактеризовано особливості історичного дискурсу як мовленнєвого потоку, що репрезентує історичні об'єкти, описано його ознаки та жанрові різновиди; визначено основні семантико-стилістичні особливості інтерпретації образу Богдана Хмельницького в історичному дискурсі Івана Огієнка (на матеріалі історичної монографії «Політична праця Богдана Хмельницького»).

Ключові слова: дискурс, історичний дискурс, об'єкти-репрезентанти історичного поля, оцінка, аксіологічно марковані мовні одиниці.

Історія як форма реалізації дійсності забезпечує збереження об'єктивних фактів, формування історичного знання та культурної традиції конкретного соціуму. Дискурсивне моделювання історичної дійсності дозволяє не тільки реконструювати нескінченний потік історичних подій, а й інтерпретувати його відповідно до загально визнаних соціокультурних орієнтирів та особистісних уподобань дослідників історії, серед яких значне місце посідає видатний український учений Іван Огієнко. Якщо визначенню поняття «дискурс» присвячено значну кількість праць таких вчених, як Н. Арутюнова, М. Бахтін, Е. Бенвеніст, В. Борботько, І. Льїн, К. Серажим, І. Соболева, О. Селіванова та інші, то з'ясуванню сутності поняття «історичний дискурс» присвячено лише поодинокі наукові розвідки (Р. Барт, С. Запольських, А. Чантурія), тому це питання потребує більш ґрунтовного дослідження.

Метою статті є дослідження семантико-стилістичних засобів репрезентації образу Богдана Хмельницького в історичному дискурсі Івана Огієнка (на матеріалі історичної монографії «Політична праця Богдана Хмельницького»).

Мета дослідження зумовлює виконання **таких завдань:**

- 1) визначити сутність поняття «історичний дискурс»;
- 2) з'ясувати основні ознаки та жанрові різновиди історичного дискурсу;
- 3) визначити особливості лінгвістичної інтерпретації образу Богдана Хмельницького в історичному дискурсі Івана Огієнка (на матеріалі історичної монографії «Політична праця Богдана Хмельницького»).

Поняття історичного дискурсу досліджувалося в різних науках, зокрема, у філософії, історії, лінгвістиці тощо. Так, вперше звернув увагу на цей різновид дискурсу Р. Барт, виділяючи його поряд із дискурсом поезії та прози [12, с.7]. Дослідник зазначав, що історичний дискурс – це уявлювана конструкція, яка не повторює реальність, а лише позначає її [1, с.438-440]. Науковці-філософи називають історичним дискурсом вербально артикульовану форму об'єктивації змісту свідомості, що регулюється домінуючим у певній соціокультурній традиції типом раціональності [6]. В історичній науці дефініція цього поняття розуміється як рефлексивна форма наукової комунікації, пов'язана з актуалізацією змісту історичної свідомості, є похідною від різних смислових схем історичної дійсності як результату формування історичного знання. Завдяки створюваним у

процесі наукової комунікації моделям, історична дійсність у подальшому починає сприйматися як множина історичних реальностей. Тому історичний дискурс є, з одного боку, багатоманітністю суджень про історичну реальність. А з іншого, — когнітивним полем конкурентної боротьби в історичній науці, пов'язаний із формуванням історичного знання [5, с.149-151]. У лінгвістиці поняття історичного дискурсу ще не здобуло свого остаточного визначення. Так, С. Запольських визначає історичний дискурс як об'єктивованій специфічними мовними формами функціонально-смысловий континуум, заданий тим комунікативним модусом спілкування, який мав місце в субкультурному локалізованому середовищі певної епохи і який характеризується системою організованих домінуючих ознак, повторюваних у множині різножанрових текстів [3, с.131]. Характерними рисами цього різновиду дискурсу дослідниця вважає цілісність (опис історичних фактів у системі тісної їх взаємодії), інтерпретативність (залежно від індивідуальних авторських уподобань здійснюється відбір фактів, їх конструювання, аргументація та значення, якого вони набувають у творі), авторитетність (авторська репрезентація історичного поля в тексті періодично здійснюється з використанням посилань на авторитетні джерела), об'єктивність (історичний твір є об'єктивованим, анонімним дискурсом історії) та аргументативність (необхідність роз'яснення історичних джерел спричиняє потребу в аргументації від конкретного до абстрактного) [3].

Структура історичного дискурсу є неоднорідною. У його межах виокремлюються жанри, що розташовані у ієрархічній послідовності: хроніка подій (подає елементи історичного поля у хронологічній послідовності) — історія (конкретизує події та процеси їх здійснення у певній композиційній послідовності) — історіографія (дискурс, що базується на поєднанні фактографічності і науковості та спрямований на «реконструкцію правдоподібної оповіді про серію подій» [13, с.13].

«Історія розглядається як специфічний семіотичний процес у просторі культури — систематизованій сукупності норм і правил, за допомогою яких здійснюється комунікація, організовується й структурується індивідуальний та соціальний досвід, набуваючи універсального значення» [11]. За своїми мовно-комунікативними та структурними ознаками історичний дискурс є наближеним до художнього, оскільки «історія — це конструкт, нарратив, і в цій якості вона репрезентує сьогоднішній порядок із минулим; її текст сам належить до літератури. Об'єктивність чи трансцендентність історії — міраж, тому що історик сам належить до дискурсів, за допомогою яких він конструє історичний об'єкт. Не усвідомлюючи своєї приналежності, історія виявляється лише проекцією ідеології» [4, с.259]. Однак, у «історичному дискурсі створення інтриги передбачає виділення об'єкта, визначення його початку і кінця, відбір акторів та епізодів у матеріалі, який вже реально існував і має прототипні зображення в історичних джерелах, в той час як у художніх текстах автор має право на вимисел. Автор історичного твору повинен дотримуватися рамок історичного поля» [2]. Тому відповідно до закономірностей функціонування досліджуваного дискурсу можна зарахувати до наукового стилю, адже опис основних репрезентантів історичного поля ведеться «від третьої особи або при введенні в текст неозначено-особових і безособових конструкцій. Історичні тексти характеризуються вживанням великої кількості власних назв (топонімів та антропонімів, які вербально репрезентують об'єкти історичної географії та персонажі), реалій та дат і назв історичних подій, що разом з тим несе сформовану систему знань, накопичену традицією та історіографією» [3, с.131].

Науковий доробок видатного політичного, громадського і церковного діяча, митрополита Української автокефальної православної церкви, мовознав-

ця, лексикографа, історика церкви та педагога Івана Огієнка, окрім праць, присвячених дослідженню питань української мови та культури, включає історичні монографії та історико-бібліографічні нариси, в яких науковець розкриває особливості життя та діяльності низки знакових для української культури та історії постатей таких, як Іван Мазепа, Богдан Хмельницький, Іван Виговський, Іван Сірко, Іов Борецький і Костянтин Острозький. Особливе місце у творчій спадщині науковця посідає постать Богдана Хмельницького. Автор присвятив йому декілька праць, зокрема, це перша частина історичної епопеї «Наш бій за державність», історична поема «Недоспівана пісня» та наукова розвідка «Політична праця Богдана Хмельницького». Історичну монографію «Політична праця Богдана Хмельницького» Іван Огієнко почав писати в Швейцарії. Як зазначає М. Тимошок, тоді Івана Огієнка спонукало звернутися до особистості саме цього українського гетьмана дві причини: «По-перше, він давно виношував намір написати великомасштабну епопею про велич і трагедію українського народу крізь призму долі тих його краших синів, хто глибоко відчував свою відповідальну історичну місію за нинішній і прийдешній день України. Сфальшований, представлений односторонньо російською і радянською офіційною історіографією високий житейський і громадянський чин видатного українського гетьмана потребував політично незаангажованого переосмислення. [...] По-друге, для глибокого дослідження теми «Хмельницький і незалежність України» саме у Швейцарії випадала гарна нагода. В Лозанні на той час знаходилася величезна бібліотека відомого в Європі російського емігранта-революціонера М. Рубакіна і в цій книгозбірні виявилось надзвичайно багато цінних рукописів та стародруків ще з часів Хмельниччини. Не скористатися такою рідкісною нагодою поринути в загадковий світ первинних, досі мало ким прочитаних, архівних джерел, Огієнко не міг» [10, с. 14]. Закінчував написання цієї праці Іван Огієнко в Канаді. 1947 року вона вперше вийшла друком в україномовному часописі «Наша культура», який видавав Іван Огієнко, у Парижі.

У цій історичній розвідці Іван Огієнко детально відтворює тогочасну дипломатично-політичну ситуацію, підкреслюючи значення діяльності Богдана Хмельницького у розбудові української державності. Аналізований історичний дискурс характеризується інформативністю, оскільки базується на фактах з опрацьованих ученим архівних джерел, емотивністю та аксіологічністю, що забезпечують висловлення авторського ставлення до повідомлюваного та оцінки описуваних об'єктів-репрезентантів досліджуваного автором історичного поля. Ці характеристики експлікуються у мовному оформленні історичної монографії «Політична праця Богдана Хмельницького» Івана Огієнка. Зокрема, у досліджуваному матеріалі зафіксовано семантико-стилістичні засоби репрезентації історичного поля, що є маркерами будь-якого історичного дискурсу:

- топоніми як засоби створення документальності оповіді: *Корсунь, Берестечко, Чигирин, Переяслав, Жовті Води, Варшава та ін.*;
- антропоніми як репрезентанти учасників описуваних історичних подій: *Богдан Хмельницький, Кротив'янський, Іван Креховецький, Павло Тетеря, Іван Виговський, Юрій Кисіль та ін.*;
- дати та назви історичних подій: *Так, 1648 року в бою під Корсунем до полону потрапили обидва гетьмани: коронний – Микола Потоцький та польний – Мартин Калиновський [7, с. 52]; У половині червня 1648 року, по Корсунському бої, Хмельницький відправив до Варшави до короля своє посольство зі скаргою на панів і проханням оборонити козацтво, хоч короля не було вже в живих [7, с. 59]; У серпні 1648 року, узявши місто Збараж,*

гетьман Хмельницький скликав Козацьку Раду й запитався її, що робити далі й куди йти [7, с. 65];

- історизми як семантико-стилістичні репрезентанти історичного колориту описуваної доби: *гетьман, воєвода, Військо Запорозьке, Козацька Рада, шляхтич, шляхта, князь, хан* (Револуція на своє чоло поставила Богдана Хмельницького – пізніше *гетьмана* України, людину для свого часу, безумовно, сильну та надзвичайно талановиту [7, с. 48]; 9 серпня 1649 року підписаний був так званий Зборівський договір, а ввечері Хмельницький присягнув королю на вірність, причому текст присяги читав *воєвода* Кисіль... [7, с. 79]; Коли, за місяць до смерті *гетьмана*, прибули до Чигириня представники пінської *шляхти*, щоб поєднатися з Українською землею, то мусли в акті присяги, 20 червня 1657 року, записали її таке: «Присягаємо, що ніколи не будемо думати ані про зраду, ані про розірвання злуки нашої з *Військом Запорозьким*» [7, с. 56]; *Шляхтич* Соболь ще року 1649-го перейшов на бік Хмельницького і став на чолі його особистої канцелярії [7, с. 57]; Хмельницький ще в березні 1648 року приїхав (до Бахчисарая, на Кримі, і своєю зручною дипломатією вговорив Кримського *хана* Іслам-Гірея йти з ним на поляків [7, с. 87]).

Образ гетьмана репрезентується в досліджуваному історичному дискурсі різноманітними семантико-стилістичними засобами. Так, для означення військового звання Богдана Хмельницького Іван Огієнко вдається до використання синонімічного ряду як основи висхідної градації *Гетьман Війська Запорозького – Гетьман Великий Військ Запорозьких – Гетьман Війська Запорозького і вся Русь – єдиновладний самодержець Руський – Найясніший Пан Гетьман Війська Запорозького – Князь Русь – слава князів християнського народу – Князь України – Князь Київський і Чернігівський, Гетьман Військ Запорозьких – Великий Гетьман*, в якій кожен наступний контекстуальний синонім виконує додаткову функцію підсилення емоційно-експресивного забарвлення висловлювання, виступаючи з уточнювально-підсилювальною метою, та експлікує оцінку важливості діяльності Богдана Хмельницького як гетьмана: *Не було й усталеної назви для самого гетьмана. Найчастішою назвою була: Гетьман Війська Запорозького. В листах до Шведського короля Богдан підписувався: Гетьман Великий Військ Запорозьких. У листі до Турецького султана, 14 жовтня 1648 року, Хмельницький підписався: Гетьман Війська Запорозького і вся Русь. Доведений до хвилювання польськими послами, зве себе перед ними єдиновладним самодержцем Руським. Гетьманів посол до Швеції в своїх офіційних поданнях титулує його: Excellentissimus Dominus Campi Ductor Zaporosiensis – Найясніший Пан Гетьман Війська Запорозького. 24 грудня 1648 року, коли Хмельницький в'їхав до Києва як переможець, його врочисто вітало й усе вище українське духовенство. [...] У Києві тоді перебував Єрусалимський патріярх Паїсій. Він, напевно, по нараді з українським духовенством та світською інтелігенцією надав Богданові високого титула: Князь Русь. Звичайно, «збоку було видніше», і патріярх Паїсій влучно вказав Богданові його дальшу дорогу, а тим високо підняв його авторитет в Україні. Взагалі ж, авторитет Хмельницького сильно зростає; зростали і його назви в осіб, яким він був потрібний. Так, у грамоті 1650 року, султан Мохамед IV зве Богдана славою князів християнського народу, а цією грамотою гетьман України офіційно одержав титула: Князь України. А король Шведський надав Богданові титула: Князь Київський і Чернігівський,*

Гетьман Військ Запорозьких. Зазначу ще тут, що вже сучасники звали Богдана Хмельницького **Великим Гетьманом** [7, с. 58].

З метою переконати читача в правильності зображуваного, Іван Огієнко вводить у пласт загальноживаної лексики, що складає основу аналізованого твору, такі мовні засоби, які допомагають висловити оцінку характеру, поглядів, дій і вчинків Богдана Хмельницького, зокрема, це аксіологічно марковані лексеми, виразні епітети та порівняння. Основними у репрезентації образу Богдана Хмельницького є оцінні лексеми, що дозволяють як сформулювати ставлення до цієї історичної постаті, так і зрозуміти особливості сприйняття її Іваном Огієнком. Адже оцінка є засобом вираження інформації про певну цінність предметів та явищ з погляду відповідності чи невідповідності вимогам, інтересам, смакам мовця, передає його ціннісне ставлення, має об'єктивно-суб'єктивний характер, тобто втілює суб'єктивні уявлення про об'єктивний світ, і залежить від часу, в який вона створюється, автора мовлення, що висловлює через оцінку свої думки, почуття, смаки, соціально детермінованих норм, світосприйняття, світовідчуття, соціальних інтересів, моди, престижу тощо.

Богдан Хмельницький в аналізованому історичному дискурсі постає як видатна людина свого часу, не позбавлена як надзвичайних чеснот, так і недоліків. Іван Огієнко великого значення надає насамперед професіональним якостям цієї історичної постаті, які репрезентуються аксіологічно маркованими мовними засобами: 1) оцінними лексемами на позначення професіологічних характеристик українського гетьмана; 2) оцінними лексемами на позначення внутрішніх психологічних характеристик аналізованого героя, що зумовлюють його професіологічні якості; 3) оцінними лексемами на позначення поведінкових характеристик Богдана Хмельницького.

Образ Богдана Хмельницького в аналізованій історичній монографії розкривається передусім через його професіологічні якості, що вербалізуються аксіологічно маркованими лексемами, позитивний полюс оцінки яких акцентується у поєднанні з різноманітними тропами, зокрема, епітетами: **політик, дипломат** (*Хмельницький був для свого часу першорядний дипломат та вправний політик, який у кожній справі виявляв тонку політичну чутливість та чуйний дипломатичний сприт* [7, с.49]); **оратор** (*Хмельницький був красномовний оратор і вмів впливати на простий народ та на рядове козацтво* [7, с.49]); **агітатор** (*Першорядний агітатор, він легко тягнув за собою товпу; в короткий час, головно за 1647 рік, він підняв майже всю Україну на повстання. Він добре знав таємницю впливу на сірому й завжди вів її за собою* [7, с.49]); **гетьман** (*І більшість наших істориків високо ставлять політичні здібності великого гетьмана, йдучи в цьому проти М. Грушевського, що цих здібностей не визнавав* [7, с.50]).

В аналізованому історичному дискурсі Івана Огієнка репрезентовано й особистісні характеристики Богдана Хмельницького, які оцінюються вченим як позитивні, необхідні для здійснення державницької діяльності. Репрезентовані внутрішні характерологічні якості аналізованого героя переважно за допомогою позитивно-оцінних лексем: а) іменників: Християнська **шляхетність Богданова** часом шкодила йому, бо цієї шляхетності не мали його вороги [7, с.52]; б) прикметників і дієприкметників: **Звичайно дуже здержливий і чемний**, Хмельницький ставав нестриманим, коли впадав у гнів, а це траплялось у нього нерідко [7, с.50]; *Із усіх джерел видно, що Богдан Хмельницький у своєму особистому житті був людиною простою й скромною, а це, звичайно, відбивалось й на його офіційних прийняттях* [7, с.55]; *Богдан Хмельницький був правдивим православним, людиною глибоко віруючою. Він добре розумів значення право-*

славної церкви й духовенства та його сильні й глибокі впливи на народ [7, с.140]. Особливості емоційно-вольової сфери українського гетьмана Іван Огієнко розкриває через місткі та образні епітети, що доповнюють його відповідною позитивною характеристикою: *Богдан Хмельницький мав залізну волю, а характер сильний і рішучий. Легко запалювався і тоді ставав грізний для всіх. Навіть московські воеводи сильно побоювались Богдана й відписували до Москви: «Встречно говорить Гетьману мы не смели, а кто де молвилъ, тотъ и живъ не былъ»* [7, с.55]. Однак деякі характерологічні риси Богдана Хмельницького автор репрезентує як негативні, відповідно позначаючи їх негативно-оцінними лексемами, зокрема, це його нерішучість (*Безконечні переговори Хмельницького з поляками і його нерішучість у важливі моменти образили козаків і викликали незадоволення* [7, с.64], упертість (*Але Хмельницький був упертий і все воловодився з поляками в безконечних перемових* [7, с.66]), легковірність (*Трудно старший людині відмовитися від довгих роками набутих звичок. Так і Хмельницький не міг легко змінити своєї звичайної пошани й лояльності польському королеві. Дуже довго Богдан сліпо вірив йому, а той тільки зручно обманював. Легковірність у справах зносин Хмельницького з королем – це основна їх риса* [7, с.71]). Для засудження надмірної чуттєвості та м'якості Богдана Хмельницького в аналізованому матеріалі використано мовну модель «прислівник *занадто* + прикметник», у якій негативний полюс оцінки виражається через підсилення значення прикметника означальним прислівником, що конкретизує міру вияву такої риси характеру (*Отож Хмельницький нерідко буває **занадто чуттєвий** у своїй політичній роботі, а це йому виразно шкодило. Бувало й таке, що до своїх ворогів Богдан був **занадто м'який**, особливо, коли перемагав їх* [7, с.52]).

Поведінкові характеристики українського гетьмана, зафіксовані в аналізованій історичній праці, такі як несміливість, невпевненість, вербалізовані переважно за допомогою негативно-оцінних лексем: *Більшість сучасних джерел про Хмельницького, які дійшли до нас, написані поляками, що писали не все об'єктивно й напевно вносили до характеристики великого гетьмана немало й такого негативного, чого не було. ... Але все-таки кидається в очі показна **несміливість** Хмельницького в історичні важливі хвилини: він не завжди належно використовував те, що приносив йому щасливий збіг обставин та перемога. **Занадто помітні хитання й занадто лякливі, або занадто надійні **покладання на своїх сусідів****, безумовно, сильно шкодили праці Хмельницького, а вкінці й викривили її так, що годі було направити* [7, с.52]. Загалом засуджуючи такі дії гетьмана, Іван Огієнко вдається до обґрунтування причин цієї поведінки шляхом використання фразеологічних зворотів, своєрідність семантичної структури яких зумовлена ситуативним характером знака, що одночасно виступає як підстава, яка є стимулом для емоційної оцінки, і предметом індивідуально-авторського переосмислення. Так, фразеологізм **гіркий досвід** експлікує в аналізованому історичному контексті інгерентне негативно-оцінне значення – важке випробування [8, с.74]: *Навчений **гірким досвідом**, Хмельницький пізно зрозумів безвартість польського слова* [7, с.81].

Оказіональна авторська трансформація фразеологізму **загнати в глухий кут** (поставити кого-небудь у скрутне, безвихідне становище [9, с.242]) актуалізує в досліджуваному історичному дискурсі смислову та експресивну перебудову сполуки, сприяє аксіологічному переоцінюванню, при якому оцінний компонент її значення набуває максимального ступеню вияву: ***Заведений у тупий, безвихідний кут поведінкою поляків і непопулярністю козацько-турецького договору**, Хмельницький **тратив голову й топив свою досаду й розпач у горілці*** [7, с.93].

Логічний підсумок діяльності Богдана Хмельницького Іван Огієнко експлікував через антитезу у вигляді аксіологічно маркованої антонімічної пари

батько – вітчм, у якій інгерентно виражена позитивна оцінка першого компонента нівелюється негативною оцінкою у семантиці другого з метою увиразнення протилежності у ставленні Богдана Хмельницького до козацтва та селянства і підкреслення несумісності такої поведінки з реалізацією головного завдання Богдана Хмельницького – розбудови української державності: *Увесь час Хмельницький торгувався з королем за число реєстрових козаків, а під рукою були сотні тисяч відважного селянства. Але Хмельницький його недооцінив – і справу програв. Бо революцією керувала особа, що боялась її. Так само не звернув сильнішої уваги Хмельницький і на міщанство, яке козацька старшина поволі стала дошкульно тиснути. Пізніше це запримітила Москва і стала на цьому грати, нахилиючи українське міщанство до себе своєю опікою. Так було з міщанством київським, ніжинським, навіть із переяславським. Усі бачили ясно: гетьман турбується тільки про своє козацтво, їм він рідний **батько**, а для селянства й міщанства він **вітчм**. Тому й України Хмельницький не збудував* [7, с. 71].

Отже, історична монографія Івана Огієнка «Політична праця Богдана Хмельницького» є незаангажованим, об'єктивним поглядом на діяльність цього видатного гетьмана України, що виявляє індивідуально-авторські акценти та вподобання Івана Огієнка як у доборі об'єктивних фактів дійсності для репрезентації образу Богдана Хмельницького, так і в доборі влучних та ефективних мовних засобів. До основних семантико-стилістичних інтерпретантів образу Богдана Хмельницького в аналізованому дискурсі належать контекстуальні синоніми, оцінні лексеми на позначення професіологічних, внутрішніх психологічних і поведінкових характеристик українського гетьмана, а також аксіологічно марковані фразеологізми. Перспективність подальших досліджень полягає у необхідності детальнішого обґрунтування поняття «історичний дискурс» у лінгвістиці та виявлення особливостей індивідуального стилю Івана Огієнка як історика та науковця.

Список використаних джерел:

1. Барт Р. Дискурс історії / Р. Барт // Система моди. Статті по семиотике культури / [пер. с фр., вступ. ст. и сост. С.Н. Зенкина]. – М. : Изд-во им. Сабашниковых, 2003. – С. 438-440.
2. Запольських С.П. Історичний дискурс і проблеми перекладу [Електронний ресурс] / С.П. Запольських // Вісник Сумського державного університету. Серія «Філологічні науки». – 2005. – №5(77). – С. 127-133. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/10567>.
3. Запольських С.П. Жанрово-стилістичні особливості історичного дискурсу / С.П. Запольських // Вісник Сумського державного університету. Серія «Філологічні науки». – 2007. – №2. – С. 129-132.
4. Компаньон А. Демон теорії. Література і здоровий смисл / А. Компаньон. – М. : Издательство имени Сабашниковых, 2001. – 336 с.
5. Лубский А.В. Историзма принцип / А.В. Лубский // Теория и методология исторической науки. Терминологический словарь / [отв. ред. А.О. Чубарьян]. – М., 2014. – С. 149-151.
6. Можейко М.А. Дискурс [Електронний ресурс] / М.А. Можейко, О.С. Лепин // История философии: Энциклопедия. – Режим доступу: <http://www.velikanov.ru/philosophy/diskurs.asp/>
7. Огієнко Іван (митрополит Іларіон). Богдан Хмельницький / І. Огієнко ; [упоряд., авт. передмови і коментарів М.С. Тимошик]. – К. : Наша культура і наука, 2004. – 448 с.
8. Словник української мови : в 11 томах. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. I-XI.
9. Словник фразеологізмів української мови / [уклад.: В.М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наукова думка, 2008. – 1104 с.

10. Тимошик М. «Прозріє народ мій і волю дістане...» (Обставини написання Іваном Огієнком творів про Богдана Хмельницького та доля рукописів) // Іван Огієнко (митрополит Іларіон). Богдан Хмельницький / [упоряд., авт. передмови і коментарів М.С. Тимошик]. — К. : Наша культура і наука, 2004. — 448 с.
11. Чантурія А.В. Семіотичні виміри історії [Електронний ресурс] / А.В. Чантурія // Мультиверсум. Філософський альманах. — К. : Центр духовної культури, 2006. — №53. — Режим доступу: www.filosof.com.ua/Jornel/M_53/Chanturia.htm.
12. Barthes R. The discourse of history (translated by Stephen Bann) / R. Barthes // Comparative Criticism. — 1981. — №3. — P. 7-20.
13. White H. Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe / H. White. — USA : Johns Hopkins University Press, 1973, 1975. — 448 p.

In the article the historical discourse as a speech stream which represented historical objects was describes; also its characteristics and genre types were described; the basic semantic and stylistic features of interpretation Bohdan Khmelnytsky's image in the historical discourse of Ivan Ohiienko were defined (based on his historical monograph «Bohdan Khmelnytsky's political work»).

Key words: discourse, historical discourse, representants of historical field, estimation, axiologically marked linguistic units.

Отримано: 28.10.2015 р.

УДК 821.161.2

В. Т. Поліщук

Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького

ПРО ВЗАЄМИНИ МИХАЙЛА СТАРИЦЬКОГО ТА БОРИСА ГРІНЧЕНКА (до історії одного конфлікту)

Стаття присвячена аналізу творчих і суто людських взаємин між двома видатними діячами української літератури й культури Михайлом Старицьким і Борисом Грінченком, між якими в другій пол. 1890-х років стався прикрий публічний конфлікт, що стосувався й важливих літературно-творчих проблем: становища української літератури і театру в під російській Україні, проблеми літератури і цензури, практики творчих переробок літературних текстів, авторських прав і плагіату тощо. У розвідці на основі різних джерел даються і стислі особистісні характеристики учасників конфлікту. Ключовий внесок цього дослідження полягає в тому, що звинувачення Б. Грінченком М. Старицького фактично в плагіаті аргументовано заперечуються як безпідставні.

Ключові слова: Михайло Старицький, Борис Грінченко, драматургія, театр, переробка літературних творів, конфлікт, цензура, літературний процес, авторське право.

Свого часу, досліджуючи проблему непростих взаємин між Михайлом Старицьким і Марком Кропивницьким, внаслідок чого розпалася видатна театральна труппа, яка так гучно заявила про себе в 1883-84 роках у всій Російській імперії, я спробував мотивувати увагу до цієї доволі дражливої теми, адже справді бажалося розібратись у причинах і наслідках конфлікту хоча б для того, щоб не було різноманітної бузинівщини [див.: 1]. Природно, зізнаюся, з моїм пієтетом щодо особи Михайла Старицького як людини винятково шляхетної, незлобливої й незлопам'ятної (певен у цьому!), непросто було утриму-